

לימודי שפת האכילה

עבודת סיום שנה א'

מגדר וגוף האישה בספרות

מגישה: מאי נפתלי

ת.ז: 311448948

תאריך: 22.8.22

תוכן עניינים

2	הקדמה-----
3	המין הנשי ואידיאל היופי-----
3-4	השאיפה לרזון-----
5-9	ספרות כסוכן חברות-----
9-13	ניתוח ספרי ילדים ישראלים-----
13-15	שינוי בדמות האישה-----
15	סיכום-----
16-17	מקורות-----

הקדמה

במהלך העבודה אציג את אידיאל היופי הנשי, מקומו בחברה והשפעתו הרבה על המין הנשי. ישנם מגוון דרכים להנחיל בילדים נורמות חברתיות, ביניהן גם הדרך עליהם להיראות. אחת מדרכים אלו הינה סרטים, ספרים ושירי ילדים. כל מי שמכיר ילדים יודע שיש להם נטייה לחזור על ספר או סרט אהוב כמה וכמה פעמים, וכך המסרים המועברים בהם מהווים חלק משמעותי מתהליכי החיברות שהילד עובר, ומופנמים בתפיסת עולמו. בעבודתי אתמקד בסקירת מאמרים המתארים את סוגיית המשקל והגוף הנשי בספרי ילדים. הסיבה שבחרתי להתמקד בנושא זה היא בשל חוויה שחוויתי בעבודתי בגן ילדים, כאשר קראתי עימם ספרים. באחת הפעמים, הילדים ביקשו שאקרא להם ספר שלא הכרתי עד כה המספר על מכשפה רעה, שמוצגת כמלאה, מכוערת, עם אף גדול ו'פלולות' על הפנים. לאורך הסיפור המכשפה רוצה להיות טובה ולהשתלב בחברה, על כן היא עוברת תהליך חיצוני שבו היא משנה את המראה שלה. אחד הרגעים המשמעותיים שאני זוכרת היה כאשר אפיה הפך ליפה וקטן, במקום הגדול והעקום שהיה. כאשר המכשפה הפכה להיראות כמודל היופי- בלונדינית, בעלת פנים חלקות ורזה- היא הפכה להיות טובה. הספר הזה גרם לי לראשונה לתהות לגבי הטקסטים והאיורים אותם אנו מציגים לילדים כבר משלבים מוקדמים אלו. תהייה זו הובילה אותי לראות כי בהרבה סרטים, אגדות, סיפורים ושירים עליהם גדלתי, קיימים סטריאוטיפים מגדריים המנציחים את העיסוק של נשים במראה חיצוני, באידיאל היופי ובשאיפה לרזון. בעבודה זו, העמיק בסוגיית אידיאל היופי הנשי המכיל את השאיפה לרזון, ואת תרומת הסרטים, הספרים והשירים לתופעה זו שמתחילה החל מהגיל הרך ועד לגילאי נוער. בהמשך, אציג דוגמאות מסרטי וולט דיסני אשר מבוססים על אגדות, וגם דוגמאות מספרים ושירים, המבטאים את התרומה הרבה שיש לגורמים אלו על אידיאל היופי וגוף האישה. לסיום העבודה, אציג את השינוי שחל בדמות האישה בספרות ובסרטים, הקשור לשינוי שחל במעמד האישה בחברה ובתרבות.

המין הנשי ואידיאל היופי

אבחר להתחיל את העבודה במשפט אותו טבעה סימון דה בובואר בספרה המין השני (1949):

"אישה אינה נולדת אישה- היא נעשית אישה"

בספרה המין השני, דה בובואר בוחנת את מעמד האישה מכמה זוויות. היא מתחילה לבחון את התפתחות האישה מתקופת הילדות ועד שלב החניכה המינית, ומראה כיצד בכל שלב בהתבגרותה, הילדה מקבלת על עצמה מאפיינים מסוימים כמו פאסיביות, תלותיות והתכנסות לתוך עצמה (המין השני, ויקיפדיה). מטרת הספר הייתה להוכיח כי נשים לא נולדות "נשיות", אלא הן מעוצבות לאורך חייהן על ידי תהליכים חיצוניים. בפרק הראשון של הכרך השני בספרה, סימון דה בובואר משווה בדרכים שבהן נהוג לגדל בנים ובנות. לדוגמא, מגיל מאוד צעיר מצהירים בפני הבנים שהם "גברים קטנים", לעומת זאת נותנים לבנות לשחק עם בובות (המין השני, ויקיפדיה).

אחד מתפקידי המגדר העיקריים אותו נשים לומדות לאורך חייהן הוא הדרך בה עליהן להיראות. וולף (2004) משתמשת בספרה במונח 'מיתוס היופי', המשמש ככוח שליטה רב עוצמה, אותו מפעילה התרבות המערבית כלפי נשים. מיתוס זה מורכב מקריטריונים ליופי נשי, אשר בעיני החברה נתפסים כאובייקטיבים, טבעיים ונקיים מאידיאולוגיה. וולף (2004) מציינת כי למיתוס יש שני תפקידים, האחד גלוי והשני סמוי. התפקיד הגלוי הוא לעצב עבור נשים מודל אליו יש לשאוף כדי להגיע למלוא פוטנציאל נשיותן. לעומתו, התפקיד הסמוי הוא לתפקד ככלי לדיכוי נשים ולתיעול מאמציהן ומשאביהן למימושן, במקום להפנות את תשומת ליבן למקומות אחרים. למרות המסירות של נשים לאידיאל היופי, התמסרות זו לא נעשית בהליך מודע מתוך בחירה. נראה כי בתרבות הרוויה בדימויים מעוותים של יופי נשי זוהר ורזון קיצוני, הפנמת מודל היופי כמעט ולא נתונה לבחירה. מכל עבר מוצגים לנשים דימויים ויזואליים וטקסטואליים המובילים אותן לרגשות אשם על אי התאמתן למודל הרצוי. הכותבת מציינת כי אחת הסיבות לכך שאין לנשים הרבה בחירה להפנמת אידיאל היופי היא שכמעט ואינם קיימים מודלים אחרים של נשיות, המבוססים על חוכמתה, כישוריה או ניסיון חייה של האישה. בנוסף, גם אם קיימים מודלים אחרים של נשיות הם בדרך כלל עוברים דמוניזציה או מתויגים כאופציה ב' ל'דבר האמיתי' (וולף, 2004)

בן שמן (2004), טוען במאמרו כי על פי אידיאל הנשיות, נשים הרוצות להיחשב כ'נשיות' צריכות להיות רזות ועדינות. עליהן לעמוד בכללים המסדירים וממשטרים את כל הקשור לחזות גוף האישה, כאשר עליהן לדאוג

ולטפח שלל דברים כמו: שיער, עור הפנים, ריסים, שפתיים, גבות ועוד. כמו כן, כאשר מופיעים סימני עייפות, גיל או פצעונים הנחשבים לפגמים, עליהן להסתיר זאת בקפדנות. בן שמן (2004) מוסיף כי גם לממדי גופה של האישה יש כללים, כאשר עליו להיות בעל גודל וצורה לא גדולים מידי, שתהיה פרופורציה מתאימה וללא שיער גוף. על כן, על האישה להשקיע זמן, ממון ומאמצים פיזיים ופסיכולוגיים, על מנת לעמוד באידיאל הנשיות. בן שמן (2004), מדגיש כי מאמצים אלו כוללים גם את אי הנוחות הנגרמת מתחושת הרעב והחולשה המתלווה לדיאטה התמידית.

השאיפה לרזון

מאור (2015), מציינת במאמרה כי כבר מאמצע המאה ה-19 החלו להופיע פרסומות למוצרי ירידה במשקל במגזינים ועיתונים. מודעות אלו לעתים קרובות הופנו לנשים, והן ממחישות איך כבר אז החלה להיות רוחת סטיגמה לגבי השמנה. מאור (2015) מוסיפה כי מאמצע המאה ה-20 הגוף השמן מתחיל להיתפס כבעיה רפואית, דבר אשר מצדיק את האפליה וההדרה של שמנים. בחברות מערביות, נראה כי גם גברים וגם נשים חשופים לסטיגמות ואפליה על רקע משקל. עם זאת, מחקרים מראים כי הסטיגמה פוגעת יותר בנשים וזה מתבטא בכך שנשים הנחשבות לשמנות פגיעות יותר לאפליה בשוק העבודה, בשכר, במערכת הבריאות, באמצעי התקשורת ועוד. נשים נשפטות על פי המראה שלהן יותר מגברים, והוא תופס מקום נכבד יותר כחלק מזהותן (מאוד, 2015).

דוגמא למקום הנכבד שמשקל תופס כחלק מזהותן של נשים ניתן לראות במאמרם של וינברג ותמיר (2017). הן כותבות כי נערות מבינות כבר מגיל צעיר כי כוחן כנשים ינבע במידה רבה מהמראה החיצוני שלהן. בין אם במודע או שלא, הנערות מבינות כי יופיין מוגדר על ידי התרבות שבה הן חיות באמצעות דימויים אחידים. בעולם המערבי דימויים אלו יהיו של נערה בהירה, רזה והטרוסקסואלית. ילדות ונערות מוצפות מכל עבר בדימויים המוגדרים כ'נכונים' באשר למראה שלהן, ולמסרים אלה יש תרומה ניכרת בבעיות הקשורות לדימוי גוף והפרעות אכילה. לרוב, הגוף הרזה והמטופח מסמל עבור נערות נשיות, והן רואות במראה החיצוני הרזה כתנאי להישג מעמד חברתי טוב יותר בהווה, וכפתיחת דלת להצלחה בעתיד (וינברג ותמיר, 2017).

וולף (2004) ממחישה במאמרה את הכוח הרב שנשים מעניקות למראה חיצוני. היא טוענת כי לנשים כיום יש יותר כסף, כוח, מרחב פעולה והכרה משפטית מאי פעם, אך מבחינת התפיסה הפיזית שלהן על עצמן, מצבן גרוע בהרבה. וולף (2004) מוסיפה כי בעשורים האחרונים נשים ערערו את מבנה הכוח הקיים במעמדן, ויחד עם זאת שיעור הפרעות האכילה עלה מאוד והתמתחות רפואית בקוסמטיקה בעלת שיעור הצמיחה הגבוהה ביותר. הכותבת מציגה מחקר בו 33 אלף נשים בארה"ב טענו כי הורדה בין 4.5 ל-7.5 קילו ממשקלן היא המטרה החשובה להן ביותר, יותר מכל מטרה אחרת. הכותבת מציגה מחקרים רבים המראים בשיטתיות כי לרוב הנשים במערב, אשר נתפסות כנאות, עובדות, מצליחות ובעלות שליטה עצמית, יש 'חיים נסתרים' בכל הקשור למראה חיצוני. בחיים אלו קיימת שנהא עצמית, אובססיה גופנית, פחד מהזדקנות ואובדן שליטה הניזון מתפיסות הקשורות ליופי (וולף, 2004). נראה כי המחקר שמציגה וולף (2004) אינו היחיד שמראה כי למרות שמעמדן של הנשים עלה, היחס לגוף ולמשקל עדיין תופס מקום משמעותי בחיי הנשים. תירוש (2008), מציג במאמרו מחקר המנתח את האופן שבו נערות שוודיות מדברות על שומן גופן. בשוודיה לנשים יש מעמד שוויוני ופוליטי משופר, והיא ניצבת ראשונה בעולם במדד השוויון המגדרי. עם זאת, נראה כי למעמדן של הנשים בשוודיה אין השפעה על הדיבור של הנערות כלפי גופן, והמחקר הציג כי

הן מדברות ועוסקות במשקלן באינטנסיביות. נראה כי נתונים רבים מצביעים על כך שנשים ונערות רוצות לרדת במשקל וזה תופס מקום משמעותי בחייהן. קורץ-אלמוג (2010) מסבירה כי קיים הבדל בדימוי הגוף בין גברים ונשים, המתבטא גם בשביעות הרצון שלהם מעצמם. מוצג במאמרה מחקר המראה כי למשקל הגוף יש השפעה ניכרת בייחוד על נשים, ונמצא כי נשים נוטות לחוסר שביעות רצון מגופן ורוצות להיות רזות יותר.

וינברג ותמיר (2017) מציגות במאמרו כי דימוי גוף הינו נושא טעון ביותר שעלה בשיחות שנערכו בין נערות. הנערות נוהגות לקבל כמציאות נתונה את המודלים שמציגים בחברה, ומאמצות אותם כרכיב מרכזי בתהליך בניית הזהות העצמית והגופנית שלהן. החשיפה לאידיאלים של גוף נשי, אשר עבור רובן הינו יעד בלתי אפשרי, מעלה אצל הנערות תסכול רב (וינברג ותמיר, 2017). דנינו-יונה (2017) מסבירה כי המשטר הפטריארכלי דורש מנשים לעשות מאמץ, לעתים עד כדי הקרבה, על מנת להגיע למשקל הגוף שהחברה רואה בו כראוי. רוב הנשים לא מצליחות לעמוד במאמץ זה, ולכן חוות כישלון המלווה בתחושת אשם תמידית. סיבה אחת לכך שנשים לא מצליחות לעמוד במאמץ זה ניתן למצוא מדבריו של בן שמן (2004). הכותב טוען כי הכללים התובעניים של אידיאל הנשיות אינה מתאים למגבלות החיים האמיתיים, שלא מאפשרים לעמוד בו. על כן, הכישלון להגשים אידיאל זה כמעט ובלתי נמנע, דבר המהווה מקור תמידי עבור נשים לרגשות תסכול, אכזבה וחוסר ביטחון עצמי. תירוש (2008) מחזק טענה זו, וטוען כי אחת מההשקפות חסרות הבסיס שקיבלו אחיזה כמעט מוחלטת בתודעה שלנו, היא שמשקל הגוף נתון לשליטתנו המלאה, והנתונים מצביעים על כישלון הדיאטות בזמן הארוך.

וינברג ותמיר (2017) מוסיפות כי כאשר נערות מדברות על דימוי גוף הן מעלות דיכוי מופנם, המתבטא ביחסים המורכבים שלהן עם המראה החיצוני, והשפעת יחסים אלו על חייהן. בנוסף, הכותבות מציגות עדות של נערה שהודתה כי שונאת שיעורי ספורט מכיוון שנאלצת לרוץ ליד הבנים, וחוששת שיצחקו על מבנה גופה. תירוש (2008) מחזק דברים אלו במאמרו ומציין כי דיאטות פוגעות גם בכך ששמונים נמנעים מהשתתפות בפעולות חברתיות, בייחוד בכאלו שמידות הגוף מודגשות בהן כמו התעמלות. וינברג ותמיר (2017), מוסיפות כי גם נושא האכילה והתזונה מעורר רתיעה רבה בקרב הנערות, המתבטאת בשיחות ביניהן בכך שעלו רגשות אשמה וחשש עמוק מפני השמנה. מרבית הנערות משתמשות במילים בעלות הקשר שלילי מובהק לתיאור האכילה למשל: בולסת, תוקעת וטוחנת. בנוסף, ההתייחסות לאוכל מלווה בתחושות שליליות כמו באסה, עצבים, דיכאון וזוהמה. בנוסף, הכותבות הבחינו כי בין הנערות יש הסכמה כללית שלפיה רובן אינן אוכלות מול הבנים, ואף לא מביאות איתן אוכל לבית הספר מחשש שהם יראו אותן אוכלות. מעט מאוד נמצאו כמתנגדות לתפיסה זו, ואצל רובן מתגלה הפנמה של משטור חברתי בה הן מקבלות על עצמן את התפיסה החברתית לפיה הן צריכות להיות רזות, ושהן לא צריכות לאכול בציבור בהנאה (וינברג ותמיר, 2017).

ספרות כסוכן חברות

השאפה של נשים להגיע לאידיאל היופי הכולל בתוכו רזון הינו חלק מתפקידי המגדר שלמדנו מגיל קטן. ילדים עוברים תהליכי חיברות במגוון דרכים, כאשר אחת מהן היא ספרים, אגדות ושירים. מולדין (Mauldin, 2006) מציין במאמרו כי ילדים לומדים על עצמם דרך רכישת תפיסות על העולם הפיזי והחברתי שסביבם. ספרות ילדים הינה מרכיב שעוזר לילד לגבש תפיסות אלו, ומספק 'מפתח' שעוזר להיכנס למוחו של הילד. נראה כי לתרבויות רבות יש סיפורים ואגדות שנהוג לספר מדור לדור, ובסופו של דבר סיפורים

ואגדות אלו נכתבים בכתב. ברוב הסיפורים קיים מוסר השכל שמכיל את תפיסת העולם של המחבר או הקהילה, ולעתים קרובות תפיסות אלו אינן מוטלות בספק, וכך מאמצות למערכת האמונות של הילד. נראה כי אלו תפיסות הגמוניות, ועל כן מוסר ההשכל בספרות הילדים נועדה ללמד את הילד את ערכי הקהילה שלו, ולהנחיל אותם בו כבר מגיל צעיר מאוד (Mauldin, 2006). דורי (2019), מסבירה במאמרה וטוענת כי מעבר לכך שספרי הילדים הם אחת מהדרכים היעילות להעברת התרבות לילדים, היא תורמת גם ליצירת עמדותיהם התרבותיות והחברתיות. כמו כן, ספרות הנכתבת עבור ילדים משמשת ככלי חיברות מובהק, בכך שמעבירה מסרים ערכיים אותם הכותב רוצה להנחיל לחברה שבה גדלים הילדים. דנינו-יונה (2016) מחזקת דברים אלו במאמרה ומדגישה גם את תפקיד ספרות הילדים כאינדיקטור וכסוציאליזטור לחברה ולתרבות, ולכן היא לא נכתבת בחלל ריק. הספרות משתמשת בסמלים ומיתוסים להצגת רעיונות, שמטרתם לעודד את הילדים לקונפורמיות בעזרת תהליכי חיברות המבנים את המציאות. בצורה זו ספרי הילדים משפיעים על גיבוש מרכיבי הזהות הלאומית, החברתית והמגדרית (דנינו-יונה, 2016).

קורטהאוס (Kortenhaus, 1993), מסביר כי בכל תרבות ילדים לומדים לאמץ תפקידים והתנהגויות מסוימות כחלק מהליך החברות. רבים מתפקידי התנהגות הלו מבוססים על הזדהות עם מין מסוים. פיתוח זהות תפקיד מגדרית הינה חשובה לתפיסת העצמי של הילד ומשפיעה על האופן שבו הילד יטופל ועל הציפיות שלו מאחרים. כאשר ברוב התרבויות הדרך החשובה והיעילה ביותר להעברת ערכים ועמדות היא באמצעות סיפור (Kortenhaus, 1993). מעבר לטקסט ולתוכן הסיפור, גם לתמונות ולאיוורים שילדים רואים יש משמעות רבה. רודין (2021) מסבירה זאת במאמרה, וטוענת כי ילדים נמשכים קודם כל אל הצד החזותי בסיפור, ונטען כי הרשמים החזותיים מעניקים משמעות חזקה יותר מרשמים מילוליים. איורים מייצגים, מפרשים ומעצבים את משמעות הטקסט בסיפור, וכך בעצם משלימים אותו. דוגמא לרשמים חזותיים דרכם ילדים מפתחים זהות מגדרית ניתן למצוא במחקרם של כאלגוויל ווילבראהם (Caldwell & Wilbraham, 2018). הכותבים חקרו דימויים וויזואליים בספרי מדע לילדים, וגילו כי לנשים יש ייצוג נמוך באופן משמעותי. לדבריהם, התמונות המוצגות בספרים נותנות את הרושם שמדע הוא נושא לגברים, וכי קריירות במדע, טכנולוגיה, הנדסה ומתמטיקה אינן עבור נשים. הכותבים, מדגישים את משמעות תוצאות המחקר ומסבירים כי ילדים לומדים ציפיות מגדריות אשר עוזרות להם להגיב כראוי בתוך הסביבה החברתית שלהם. לציפיות אלו יש השפעה על הבנתם מי הם, והן מעודדות אותם להתנהג בצורה המקובלת למינים. תמונות של גברים ונשים בספרי מדע לילדים תורמת לציפיות הללו בכך שמלמדות אותם 'כללים' לגבי המקצועות המתאימים לכל מגדר. דבר זה מעודד אותם להתאים את עצמם לסטריאוטיפים המגדריים הרווחים בבחירת קריירה.

כותבי המאמר מציגים דוגמא לתמונה של אישה אסטרונוטית, אשר מרחפת בתחנת החלל ומחייכת למצלמה. למרות הכישורים והניסיון הנדרשים להגיע למעמדה, אין אזכור בספר להכשרתה, מומחיותה או הידע שלה. במקום זאת, הכיתוב בתמונה אומר "באפס G, כל יום הוא יום שיער רע". הערה זו שנבחרה להיכתב תחת תמונתה מציגה את ההתמקדות במראה החיצוני של נשים, אשר מונע אפשרות להתייחס ברצינות לתרומתה המקצועית)

"כל יום הוא יום שיער רע, G באפס"

(Blakely, 2018)

. (Caldwell & Wilbraham, 2018)

תופעה זו המקשרת בין מין למקצוע, ומציגה מקצועות כמו אסטרונוט ורופא כגבריים בספרי המדע לילדים, קיימת גם בספרות ילדים לגיל הרך. שרון (2000) מציינת כי בספרי הילדים לגיל הרך קיימת תפיסה סטריאוטיפית לגבי תפקידי המגדר. כאשר המקצועות השכיחים לגברים בספרות לילדים בגיל הרך הם טייס, רופא ושוטר, בעוד המקצועות של הנשים בקושי מוזכרים ונראה אותן בעיקר כדואגות לתא המשפחתי, למרות שהן עוסקות במגוון מקצועות בבית ומחוצה לו (שרון, 2000). דנינו-יונה (2016) מתארת כי לספרות ילדים יש תפקיד משמעותי בשני מישורים, האחד בהבניית יחסי המגדר בחברה, והשני בשעתוקם של יחסי המגדר. על כן, דרך בחינה ביקורתית של ספרות הילדים ניתן לראות את עומק מבנה התודעה הקולקטיבי, ולהבין דרך תודעה זו את דפוסי החשיבה וההתנהגות המגדריים הקיימים באותה חברה.

שרון (2000) מצאה כי ישנם סטריאוטיפים מגדריים ביחס לעיסוקים ולפעילויות של ילד וילדה, המקבלים יחס שונה בספרות הילדים. נראה יותר את הילד משחק בתפקיד חייל, רוכב על סוסים ומתנהג בצורה אקטיבית. בשונה, הילדה משחקת בבובות, רוקמת או מטפחת את המראה. בספרי הילדים קיימת תפיסה סטריאוטיפית המשייכת לכל אחד מן המינים קווי אישיות ותכונות אופי, ולא מתייחסת כמעט ליחודיותו של הפרט. הכותבת מדגישה כי לשוני בין המינים המתבטא בספרות יש משמעות בכך שיוצרת הבחנה בין המינים ותמונה מעוותת של המציאות, המשפיעה על הילדים בכך שהם מבינים מגיל צעיר מהו המודל הרצוי. הבן לומד מהן התכונות 'הגבריות' הרצויות בחברה, והבת לומדת את התכונות 'הנשיות', ושניהם שואפים לאמץ מודלים אלו (שרון, 2000). קורטהאוס (Kortenhaus, 1993) מציג במאמרו דברים דומים הקשורים לסטריאוטיפים מגדריים היוצרים שוני בין המינים. הכותב חקר ספרי ילדים, וביצע הערכה של סוגי הפעילויות בהן היו מעורבות הדמויות. נמצא כי פעילויות הילדים בספרים הושפעו בצורה חזקה על ידי סטריאוטיפים הקשורים למין. ניתוח הפעילויות של הדמויות הראה שהמין הגברי שלט בהתנהגויות האינסטרומנטליות והעצמאיות, בעוד שהמין הנשי הופיע כמעט בכל התפקידים הפסיביים והתלותיים. הכותב מוסיף כי גם כאשר הנשים הוצגו כפעילות, הייתה בדרך כלל דמות גברית נוספת ועצמאית יותר מהן. עם זאת, הכותב מציין כי משנות ה-80 התפקיד האינסטרומנטלית של הבנות בספרות גדל פי שניים, ויחד עם זאת התקדמות זו נראית לו חסרת משמעות ביחס לפעילות הגברית שנותרה (Kortenhaus, 1993). בהמשך לדברים אלו, דורי (2019) מציינת במאמרה כי בשנים האחרונות ספרות הילדה החלה לפתח מודעות גבוהה יותר לשוויון בין המינים. עם זאת, הכותבת מדגישה כי ספרי הילדים הקלאסיים שנכתבו לפני שנים רבות ומאופיינים בתפיסות מגדיות, עדיין נמצאים בגני ילדים. על כן, הילדים עדיין נחשפים לתפיסות מגדריות שגויות (דורי, 2019).

בחרתי להציג את אגדת הילדים 'סינדרלה-לכלוכית', אשר אחת מגרסאותיה המוכרות ביותר נכתבה על ידי האחים גרים במאה ה-19, ועברה עיבוד לסרט על ידי דיסני ב-1950 ולמרות הזמן הרב שעבר מאז, הם עדיין נחשבים לקלאסיקה ונמצאים בכל בית וגן ילדים. בנוסף, סינדרלה זוכה לעיבודים חדשים בספרים, סרטים והצגות ילדים. לבנת (2004) בוחנת במאמרה את סיפורה של סינדרלה ואת ההבדלים בין המקור לעיבודים המודרניים כמו של דיסני. הכותבת טוענת כי בעיבודים אלו בולטת מגמה לסטריאוטיפיזציה של דמות האישה, וכי האיורים המלווים את הסיפור מדגישים מגמה זו. דנינו-יונה (2017) מסבירה את המשמעות שיש לאיורים בספרי הילדים, וטוענת כי יש להם מקום מרכזי בעיקר בסוגיית המראה החיצוני. האיור מבסס

באופן חזותי נורמות מגדריות ותורם ומדגיש את הציפייה מן הילדה להיות אסתטית ואטרקטיבית. בהתאם, במאמרה לבנת (2004) מציינת כי כאשר הילדים קוראים את סיפורה של סינדרלה הם לומדים נורמות מגדריות הקשורות למראה חיצוני. יופייה של לכלוכית מוצג באופן פשטני, ובא לידי ביטוי בשערה הבלונדיני, עיניה הכחולות ובגזרתה הדקיקה והחטובה. לבנת (2004) מוסיפה כי היופי הפך בעיבודים לנושא מרכזי, ואף מוצג כמניע המתחיל את העלילה. החלק המרכזי בסיפור מתחיל בכך שסינדרלה הפכה לנערה יפיפייה, בעוד אחיותיה החורגות לא יפות כמוה. הן מוצגות כבעלות שיער חום וג'ינג'י, עיניים שחורות ואף עקום, לכן אימה החורגת מקנאה. בעקבות קנאה זו, האם החורגת מתאכזרת כלפי סינדרלה לאורך כל הסיפור ואף מונעת ממנה ללכת לנשף בארמון, שמא הנסיך לא יבחר בה בשל יופייה במקום בבנותיה. במטרה ליצור קיטוב בין לכלוכית לבין האם החורגת ובנותיה, נראה כי בשונה מהמקור של האחים גרים, בעיבודים המודרניים מצוין מיד בתחילת הסיפור כי האם המוצגת הינה אם חורגת, וכי בנותיה מכוערות ורעות (לבנת, 2004).

הילדה הכי יפה בגן/ יהונתן גפן.

הילדה הכי יפה בגן
יש לה עיניים הכי יפות בגן
וצמה הכי יפה בגן
ופה הכי יפה בגן
וכמה שמביטים בה יותר
רואים שאין מה לדבר
והיא הילדה הכי יפה, יפה בגן
כשהיא מחייכת גם אני מחייכת
וכשהיא עצובה אני לא מבינה
איך אפשר להיות עצובה
כשאת הילדה הכי יפה בגן

הילדה הכי יפה בגן הוא שיר ילדים פופולרי שכתב יהונתן גפן על בתו הבכורה. השיר פורסם ב"כבש השישה עשר", ולאחר מכן באלבום השירים שיצא ב1978, אותו הלחין יוני ריכטר ושרה יהודית רביץ. השיר זכה למספר ביצועים נוספים של זמרים מפורסמים בישראל (הילדה הכי יפה בגן, ויקיפדיה). דורי (2019) מציינת כי ספרי ילדים מהווים מנגנון תרבותי מרכזי, באשר להבניית תפיסות מגדריות הנוגעות למשמעות של להיות 'בת' או להיות 'בן'. תפיסות אלו מוצגות בשיטתיות באמצעות דימויים ומודלים לחיקוי, ומשמעות כמקור ללמידת ערכים, התנהגויות וציפיות מעצמי ומאחרים. בצורה הזו, ילדים לומדים דרך הספרים מה מקובל ונהוג עבור בני המגדר שלהם (דורי, 2019). מתוך חיפוש הערך 'הילדה הכי יפה בגן' (ויקיפדיה), עולה כי המשורר מתאר ילדה שנחשבת ליפה ביותר- "הכי" יפה בגן הילדים. ניכר כי היופי של הילדה נקשר ליכולת ההשפעה שלה על זולתה, וההעברה או החיקוי של המבעים הרגשיים שלה. נושא השיר היא דמות נערצת שמשפיעה על אחרים, ובעקבות זאת יש תפיסה מוגבלת באשר לכך שנמצאת במצב מצוקתי- "אני לא מבינה איך אפשר להיות עצובה... כשאת הילדה הכי יפה בגן". השיר מסתיים בתהייה - כיצד אפשר להיות הילדה הכי יפה בגן, וגם להיות עצובה?.

משפט זה משקף תפיסה שבה הסגולות והיתרונות של להיות הדמות היפה ביותר עשויה למנוע או לייתר רגשות עצב (הילדה הכי יפה בגן, ויקיפדיה).

דנינו-יונה (2017) טוענת כי מיתוס היופי משמש כאידיאל תרבותי, והוא מנחיל לקוראים נורמות של משטר ומשמעת בקשר להופעתם החיצונית. בנוסף, בספרים נפוצים מסרים מובהקים המאדירים את תיאורי היופי של דמויות נשיות, וכך קושרים עבור הקורא בין יופי ונשיות (דנינו-יונה, 2017).

הטקסט של השיר 'הילדה הכי יפה בגן' הינו דוגמא מובהקת לדרך שבה מועבר מסר הקושר בין יופי ונשיות, ומאדיר את היופי של הילדה. בראיה ביקורתית על המסרים שהשיר הזה מעביר ראיתי דוגמא לדבריה של דנינו-יונה (2016) על הצורה שבה דרך ספרות הילדים ניתן להשפיע על גיבוש הזהות המגדרית של הילדים. בנוסף, שיר זה המחיש לי את דבריה של דורי (2019), בכך שהוא שמציג את הילדה הכי יפה בגן כמודל לחיקוי, כך שכשהיא מחייכת או עצובה, גם אני מרגישה כמוה. בנוסף, הצגת העצב של הילדה הכי יפה בגן כלא הגיוני ממחיש את הציפייה מכך שהילדה הכי יפה בגן לא אמורה להיות עצובה, וכך יוצר תפיסה של ניגוד בין יופי לעצב, ובלי כוונה מקשר גם בין ההפך- כיעור ועצב. למרות שיצא לאור ב1978, שיר זה ממשיך לתפוס מקום משמעותי בשירי הילדים עד היום וכך עדיין משפיע על הדמות המהווה מודל לחיקוי עבור ילדות. לדמות הראשית בשיר ובסיפור יש משמעות רבה עבור הילד לפי דבריה של שרון (2000), המציינת במאמרה כי במהלך קריאת הספרים הילד מזדהה בצורה רגשית ונפשית עם גיבור הסיפור וגורלו. דרך הזדהות זו הוא מזדהה גם עם הערכים, המידות וההשקפות של אותו גיבור, המתבטאים במעשיו ובאישיותו. בצורה הזו הילד מגבש את אישיותו בהתאם לדמות אותה הוא מחקה, ולכן יש חשיבות רבה למושאי החיקוי בספרות. חשיבות זו נובעת מכך שהעמדות החברתיות והשקפת עולמו של הילד, עלולות להיות מושפעות מגיבורי הספרות (שרון, 2000).

אגם-דאלי (2004) מציגה במאמרה שיר ילדים קלאסי המשמש כדוגמא לדמות גברית לחיקוי עבור הילד. הכותבת מציגה במאמרה את השיר 'לאבא שלי יש סולם' ומדגישה בו את הטקסט הבא-

לאבא שלי יש סולם/ עוזי חיטמן

לאבא שלי יש סולם

מגיע כמעט עד שמיים

ואבא שלי כה רעב

אוכל ארוחה פעמיים

ואבא שלי הוא הטוב מכולם

ואבא שלי הוא הכי בעולם

הקישור בין אבא שהוא 'הכי' בעולם, לבין רעב ואכילת שתי מנות, הינו דוגמא לתהליך חיברות בקרב ילדים קטנים (אגם-דאלי, 2004). שמירת הצורה הרזה מיוחסת בעיקר לנשים, והאישה מוצגת כעדינה, חלשה אשר אוכלת מעט וצריכה לשמור על הפיגורה. ניתן לראות איך כבר מגיל ינקות הפעוט מקבל מידע על ההבדלים בין המינים, המתבטאים גם באופני האכילה (אגם-דאלי, 2004). (מאור, 2015) מחזקת טענה זאת וכותבת כי נשים מצופות לגלות שליטה ואיפוק במימוש התשוקות שלהן, בשונה מגברים. דבר זה מקבל ביטוי גם בפרסומים שונים של אוכל בתקשורת ובעיתונים בהם גברים יוצגו כבעלי תאבון נלהב, בעוד הנשים יוצגו אוכלות בעיקר מזון דיאטטי. מאמריהן של אגם-דאלי (2004) ושל מאור (2015) מציגים את

התמונה העולה מהשיר. הטקסט מראה איך לגבר שהוא 'הכי בעולם' 'מותר' לאכול אפילו פעמיים. כאשר בשיר 'הילדה הכי יפה בגן' הילדה שהיא 'הכי' לא יכולה להיות עצובה ויופייה מודגש, בעוד שהאבא שהוא 'הכי' אוכל פעמיים. דוגמא לכוח ולהשפעה שיש לדרך בה מציגים את דמות האישה ניתן לראות במחקרם של הייס וטאנטליף-דון (Hayes & Tantleff-Dunn, 2010). הכותבים חקרו איזו השפעה עשויה להיות לחשיפת ילדים למדיה המכילה מסרים הקשורים למראה חיצוני (לדוגמא הסרט היפה והחיה של דיסני), ובייחוד על דימוי הגוף של ילדות בגילאי בית ספר יסודי. נמצא כי קרוב למחצית מבנות ה-3 (46%), רצו שהדמות הראשית בסרט תהיה דקיקה יותר מהגודל שלה כיום. החוקרים גילו כי התפיסות של ילדות לגבי איך נסיכה "אמיתית" צריכה להיראות, הציגו כי הן בדרך כלל תופסות אותן כרזות. בנוסף, הכותבים מציגים כי 28% מילדות בנות חמש היו רוצות גוף רזה יותר (Hayes & Tantleff-Dunn, 2010).

דנינו-יונה (2017) כותבת במאמרה על סוגיית ההשמנה בספרי הילדים המיועדים לגיל הרך. לדבריה, נושא ההשמנה מופיע במרחב של חריגות פיזיולוגיות וחברתיות ונחשב לחוסר תקינות. בנוסף, הרזון בא לידי ביטוי בעיקר באמצעות השפה הוויזואלית, כמו למשל הנסיכות של דיסני. דנינו-יונה (2017) מציינת כי רוב הדמויות הנשיות המאוררות בספרים לגיל הרך מוצגות כרזות, והן מייצגות את המראה השכיח בספרי הילדים. על כן, מבחינת הילדים הקוראים את הספרים הרזון הוא הנורמה, ואילו השמנה היא החריגה מהנורמה. כאשר ילדים לומדים דרך הספרים כי רזון הוא הנורמה והשמנה היא חריגה ממנה, הם מאמצים אמונה זו לתפיסת עולמם. אחת ההשפעות של תופעה זו קשורה לחרדה הקשורה למשקל הגוף. מולדין (Mauldin, 2006) מציין במאמרו כי חרדה זו אינה תופעה חדשה, אך היא החלה להופיע גם בקרב ילדים, דבר אשר לא היה נפוץ עד לשנת כתיבת המאמר (2006). ילדים בעלי משקל עודף נרדפים במגרשי המשחקים וקוראים להם בשמות כמו שמן, חזיר ושמןצ'ק. גם אם כינויי גנאי אלה נראים לנו כבלתי מזיקים, הם פוגעים באגו השברירי של הילד, בתפיסת העולם שלו ובמקום שלו בעולם (Mauldin, 2006). כינויי גנאי אלה נקראים גם 'שיימינג', ומתוך חיפוש הערך בויקיפדיה עולה כי 'שיימינג' הינו המונח המקביל לביוש, והוא מוגדר כתחושה או רגש שלילי המתעורר אצל האדם, מכיוון שחש כי הזולת מבקר אותו בעקבות מעשה שעשה בניגוד לנורמות המקובלות. נראה כי ישנם סוגים שונים של שיימינג, כאשר ביניהם נראה 'פאט שיימינג' וב'בודי שיימינג'. 'פאט שיימינג' הינו ביוש אדם בשל משקל גבוה והרגלי אכילה או הפרעות אכילה, גם אם אין לכך כל ביסוס. 'בודי שיימינג' הינו ביוש אדם בגלל המראה החיצוני שלו, מלבד המשקל כמו למשל תווי פנים, שיער גוף ועוד ('שיימינג', ויקיפדיה). מולדין (Mauldin, 2006) מציין כי 'שיימינג' הוא כלי שמשתמשים בו בספרות כדי ליידע את הקורא שהפעולה, התכונה או ההתנהגות שעשתה הדמות, מקבלת סנקציות ועל החברה לדחות אותה. שיימינג של דימוי גוף הוא דרך אחת לסמן מראש לקורא כי הדמות או מעשיו רעים, זאת בשל הקישור הנוצר בספרות הילדים בין המראה החיצוני לתכונות אופי והתנהגות. הכותב מציג במאמרו ספר המהווה דוגמא ל'פאט שיימינג', המביא את סיפורה של ילדה אשר במהלך יום הלימודים רבה עם מורתה וחשה כעס. כנקמה, הילדה מציירת תמונה של המורה וכותבת מתחת "השמנה הגדולה". המורה לא מתוארת בסיפור כשמנה, אך בשעת הכעס הילדה מחליטה לבייש אותה ובחורת להשתמש דווקא במילה שמנה לשם כך. השימוש בשיימינג הקשור בדימוי גוף משפיע על הסנקציות שהדמות תקבל, אך גם על מעשיה ועל ציפיות הקורא מאותה דמות. בדרך הזו, מעבירים את המסר כי גוף החורג מ"הנורמה" הוא משהו שצריך להתבייש בו (Mauldin, 2006).

הנושא של דימוי גוף ומשקל לא מופיע רק בספרות ילדים, הוא קיים גם בספרות לנוער ומופיעים בהם אותם מוטיבים סביב המראה החיצוני של הדמויות. יאונגיר (Younger, 2003) מנתח במאמרו ספרות צעירים ומגלה קשר עמוק בין דימוי גוף, משקל ומיניות. כאשר הדמות הנשית הרזה יותר מתוארת כעוצמתית ובעלת שליטה, בעוד הדמות הנשית הגדולה יותר במדדי הגוף מתוארת כפאסיבית מינית וכחסרת אחריות. יאונגיר (Younger, 2003) מציין כי ספרות צעירים משקפת לנוער את חייו בחזרה, והיא מכילה ייצוגים רבים של נשים צעירות המחזקים סטריאוטיפיים שליליים של דימוי גוף. הכותב טוען כי הנרטיבים בספרי נוער אמריקאים עוסקים בהנצחת סטנדרט היופי ואובססיה למשקל ולדימוי גוף. לטענת הכותב, נרטיבים אלו חושפים את הקושי של הסופרים להתנגד לאידיאל היופי האירופאי, הרזה. הכותב מוסיף כי אלא אם כן משקלה של הדמות הוזכר באופן מפורש, סביר להניח כי הקורא ידמיין אותה כדמות רזה. רק כאשר הדמות נחשבת לחריגה, כלומר שמנה או שמנמנה, יזכיר הכותב את משקלה. על כן, כאשר יש דמות של נשים או נערות שמנות בספרות הן תמיד יהיו מזוהות ככאלה. יאונגיר (Younger, 2003) מציין כי גם בטקסטים הנחשבים למגוונים ומתקדמים, האדם השמן מסומן כאחר.

ניתוח ספרי ילדים ישראלים

בחלק זה הביא דוגמאות מספרי ילדים ישראלים אשר תורמים להעמקת הקשר בין משקל גוף ומראה חיצוני, לבין בריאות ותכונות אופי שליליות. לשם כך, אתחיל עם מאמרה של דנינו-יונה (2016) המציגה את תופעת המדיקליזציה וכיצד באה לידי ביטוי בספרות הילדים. הכותבת מסבירה כי מדיקליזציה הינו תהליך שבו תופעות ובעיות חברתיות והתנהגותיות מוגדרות רפואיות. על כן, תופעות ובעיות אלו עוברות תהליך הסדרה שכולל פיקוח, טיפול ומניעה ע"י המערכת הרפואית. המדיקליזציה הינה חלק מההסדר החברתי תרבותי, ולכן היא זו שמגדירה מה נחשב כנורמלי ותקין, ומה לא. הכותבת דנה במאמרה על המדיקליזציה של שומן הגוף הנשי בספרות, אשר תרמה רבות להפיכתו לנתפס כלא בריא. בנוסף לכך, מדיקליזציה זו העמיקה את הקשר בין רזון ובריאות, ובין חוסר שליטה והיעדר הריסון של האכילה הנשית (דנינו-יונה, 2016).

הספר הראשון אותו הציג ממאמרה של דנינו-יונה (2016) נקרא 'אופי טובי מלכת היופי' שכתבו אופירה עזריאל ונעמי אפל, ואיירה מיכל גליק. סגנון הספר דידקטי, והוא יוצר שני חיבורים עבור הקורא: האחד בין רזון ובריאות בהקשר מגדרי, והשני בין אכילה ובריאות כמודל האפשרי היחיד המוביל לשמירה על משקל הגוף. דנינו-יונה (2016) בוחרת להדגיש כי לכותבות הספר יש השכלה במדעי ההתנהגות ובטיפול הפרטני. על כן, השכלתן מעניקה לספר סמכות מקצועית שמעצימה את השפעתו. הספר מביא את סיפורה של ילדה המכונה 'טופי', ומתאר במהלכו את תהליך הירידה במשקל של טופי בו היא מאמצת כללים של אכילה בריאה. לאורך הסיפור נראה כי טופי, המוצגת כילדה עגלגלה, עצובה ופגועה, הופכת לילדה מאושרת כאשר יורדת במשקל עד שמתוארת כ'מלכת היופי'. דנינו-יונה (2017) כותבת במאמרה כי בספרי הילדים בדרך כלל לא מעניקים שם לילדות שמנות, ומכנים אותן בכינוי המתייחס למשקל גופן. בדרך הזו, משקל גופן של הילדות משמש אלמנט של זיהוי וזהות. מגמה זו בספרות תואמת לתפיסה כי שמנות היא מצב זמני, השולל מהאדם את האנושיות והסובייקטיביות שלו, אשר ישובו רק כאשר יעבור שינוי ויהפוך לרזה (דנינו-יונה, 2017). בדומה לדברים אלו, דנינו-יונה (2016) מציינת גם כי הבחירה בכינוי 'טופי' יוצרת עבור הקורא קשר ראשון בין אוכל מתוק לילדה שעוסקת בדימוי גוף אשר

משליך על רגשותיה. נראה כי אין לה שם אמיתי, והכינוי שלה קשור לטופי מתוק, דבר המבטא את ההתייחסות של השם למשקל גופה ולתהליך השינוי שלה לירידה במשקל.

דנינו-יונה (2016) מציגה כי אחד הכישרונות של טופי המתוארים בסיפור הוא שירה, אך הסיפור מעניק פרופורציות אדירות לגופה העגלגל ולא לכישרון השירה שלה. פרופורציות אלו על גופה של טופי מבליטים את החשיבות של דימוי הגוף לעומת תכונות אחרות. דנינו-יונה (2016) מביאה במאמרה מספר דוגמאות המבטאות זאת בסיפור. נראה שצנה שבה טופי שרה בבית הספר, אך למרות הצלחתה בשירה היא חוזרת הביתה עצובה כי שמעה ילדים מתלחשים על כך שהיא עגלגלה. צנה נוספת המדגישה זו היא שצנה שבה טופי בוכה לאחר שהיא מודדת בגדים להופעה בטקס בית הספר. טופי מתוארת כמי שקמה בבוקר שמחה, עד אשר לבשה שמלה והבחינה כי הברכיים נפגשות. על כן, טופי מיד החליפה לג'ינס וחולצה, אך שוב נתקלה בבעיה כי הרוכסן כמעט ונקרע. על כן, בהמשך הסיפור הוריה מעודדים אותה להבחין בין מאכלים

איורים מתוך הספר: 'אופי טופי מלכת היופי' (אפל ועזריאל 2006).

בריאים למשמינים, ובמהרה טופי לומדת שאכילת מאכלים משמינים תוביל לגינוי, ואכילת מאכלים בריאים תעורר התפעלות (דנינו-יונה, 2016).

לאיורים יש משמעות גדולה עבור הילדים בספרים, ויש להם תפקיד משמעותי בהבנת ותפיסת הילד את הסיפור. דנינו-יונה (2016) מציגה במאמרה את האיורים של טופי, הממחישים את התהליך הכולל שעברה: תחילה, טופי מתחילה בניסיון המתסכל להתלבש למופע סיום והרוכסן לא נסגר, בהמשך רואים את תהליך הירידה במשקל שלה עד התמונה האחרונה בה טופי רזתה והוכתרה כמלכת היופי. דנינו-יונה (2016), רואה באיור המופיע בתחילת הסיפור כמציג את טופי כילדה בעלת מבנה גוף סביר, אך טופי חווה את עצמה כשמנה ועגולה עקב התגובות של החברה, למשל כאשר הילדים התלחשו על מבנה גופה. ניתן לראות כי על פניו האיורים של טופי לא מבטאים שינוי משמעותי במידות גופה. עם זאת, הסיפור עוסק כולו בשינוי זה ובסיפוק מההורדה במשקל. בנוסף, הספר מדווח עליו באופן מאוד בולט ועל כן המסר עובר גם אם אין הבדל משמעותי באיורים (דנינו-יונה, 2016).

ספר נוסף שדנינו-יונה (2016) מציגה המדגיש את הקשר שבין רזון, בריאות ודיאטה הוא 'אימא ונטע עושות דיאטה', שכתבה לאה גרינפלד. בדומה לספר הקודם, גם פה דנינו-יונה (2016) מדגישה כי הכותבת בעלת השכלה בחינוך מיוחד ופסיכולוגיה, אשר מוצגת בכריכה ומעניקה תוקף נוסף. הספר מתחיל בכך שנטע מודדת בגדים ושום דבר לא עולה עליה, מתואר כי "המכנס ממש התפוצץ", לכן נטע מפצירה כי החל ממחר עליה להתחיל בדיאטה. הסיפור מתאר את שלל הדיאטות בהן האם מתנסה ונטע צופה בה. דנינו-יונה (2016) מציינת כי פירוט שלל הדיאטות של האם מרמז על האופי הקפריזי שלה, בכך שנענית לכל המלצה פופוליסטית הקשורה להורדה במשקל.

האיורים של האם מציגים מבנה גוף נורמלי, לכן ניתן ללמוד כי האם נענית גם לתכתיבי מיתוס אותם נטע מפנימה.

איורים מתוך הספר: 'אימא ונטע עושות דיאטה' (גרינפלד, 2010).

איורים מתוך הספר: 'אימא ונטע עושות דיאטה' (גרינפלד, 2010).

הקוראים למדים על הדיאטות בהן צופה נטע דרך בועות אוויר המציגות את הרהוריה באשר לאימה. בהמשך לטענה שהוצגה קודם על כך שספרי ילדים מהווים חלק משמעותי מתהליכי החיברות, לדבריה של דנינו-יונה (2016) ניתן לראות בהרהוריה של נטע דוגמא לכך.

הם מלמדים על תהליך החיברות שנטע עוברת באשר לדימוי גוף ומשקל לדוגמא מהטקסט "היום היא בדיאטת חסה, כל היום כרסמה כמו ארנבת עלים ירוקים" או "היום תורה של דיאטת הפופקורן".

דנינו-יונה (2016) מדגישה כי נטע צופה גם במשברים שאימה חווה בעקבות הכישלונות בדיאטות, ובתגובותיה לאותם כישלונות. לדוגמא, נטע סיפרה שכשהגיע הערב אימה גוועה ברעב, לכן אכלה את כל האוכל שנשאר משבת, כאשר במקביל היא מתארת כיצד האם מרחמת על עצמה וכתגובה לכך אכלה חצי עוגת שוקולד ישר מהתבנית. דוגמאות אלו ממחישות את תהליך הסוציאליזציה המגדרית שעוברת נטע, בו מבנות האימהות את בנותיהן לתפקידי מגדר (דנינו-יונה, 2016). דנינו-יונה (2016) מציינת כי במהלך הסיפור של נטע קולה כמעט ולא נשמע, ואנו נחשפים למה שהיא חווה בסביבתה הקרובה דרך מחשבותיה. הסיפור מציג סיטואציות רבות בהן אין התייחסות לנטע מלבד לעיסוק במשקל שלה, וכך נוצרת דמות חסרת מאפיינים פרט למשקל גופה, ולקוראים אין מידע על אופייה או כישרונה. דנינו-יונה (2016) מוסיפה

איורים מתוך הספר: אמא ונטע עושות דיאטה (גרינפלד, 2010)

כי הפעם הראשונה בה נשמע קולה של נטע הינה דוגמא לביסוס התהליך שעברה, בו הפנימה את נקודת המבט של הסביבה עליה, כאשר נטע אומרת שהיא מרגישה כבדה ורוצה להיות קלילה, אבל היא לא יודעת איך: "אני באמת מרגישה קצת כבדה ורוצה להיות קלילה ובבלט לרחף, אבל אני פשוט לא יודעת איך". על כן, אימה מיד קופצת עם פתרון וממהרת לעזור לה בכך שלוקחת אותה לתזונאית שמלמדת אותה על תזונה בריאה ופעילות גופנית.

ישנה סצנה בסיפור שדנינו-יונה (2016) רואה באיורים שבה כמבליטים את הבדידות החברתית של נטע לאור משקלה ועיסוקה בדיאטה. מדובר בסצנה בה נטע ואביה בקניון ובעגלת הקניות שלה יש רק מאכלי בריאות, בעוד כל הילדים האחרים צופים בה בתדהמה כאשר הם רוכשים חטיפים וסוכריות. לטענת הכותבת, סצנה זו משקפת את בדידותה החברתית של נטע, כביקורת על כך שעליה לעסוק בירידה במשקל, מה שלא תואם לגילה.

דנינו-יונה (2016) מציגה כי כאשר נטע ואימה רזו הן החלו לקבל מחמאות רבות מהסביבה, והן הגיבו אליהן בכך שטענו כי התהליך שעשו היה מאוד פשוט, וכל מה שנדרש כדי להיות בריאות ורזות זה לשמור על הכללים. תגובת הסביבה לירידה במשקלן ותגובת נטע ואימה למחמאות יוצרת עבור הקורא קשר בין בריאות ורזון. הכותבת מדגישה כי אף על פי שלא הוצג בספר כי משקלן מהווה סיכון בריאותי, ההדגשה של בריאות ורזון יוצרת אצל הקוראים חיבור נוסף גם בין השמנה וחולי. הסיפור מסתיים בכך שנטע זוכה לגמול פומבי בכך שמקבלת את תפקיד הסולנית בטקס הסיום, ומקבלת את תפקיד הברבור. הכותבת מציינת כי הבחירה בברבור הינה סימבולית, בכך שמזכירה את אגדת הילדים של אנדרסן 'הברווזן המכוער' הממחישה את היחס לנטע לפני שרזתה כאילו הייתה ברווזון מכוער, והיום כשירדה במשקל היא ברבור יפה (דנינו-יונה, 2016).

שני הספרים שדנינו-יונה (2016) ניתחה במאמרה מבססים את הנרטיב שקשור בין רזון ובריאות לבין ההפך- שמנות וחולי. בשני הספרים יש דמיון רב בכך שהדמויות הן נשים, והן חולקות את סוגיית המשקל

ודימוי הגוף באופן דומה. דמיון אשר מדגיש גם את המשתנה המרכזי והוא המגדר. דנינו-יונה (2016) מוסיפה כי המראה בעל משקל הגוף הסביר שמאוויר בשני הספרים מצביע על סטנדרטים בעיתיים שמציבה החברה בפני נשים, וכי על פי רוב נשים המוגדרות כבעלות משקל עודף מסכנות את בריאותן. הסיפורים מדגישים דיכוטומיה בין אכילה, שמנות וחולי המקבלים אות קלון, לבין איפוק, רזון ובריאות הזוכים לאות כבוד כמו תפקיד ראשי בטקס ותואר מלכת היופי (דנינו-יונה, 2016).

דנינו-יונה (2016) טוענת כי מעבר לנרטיבים שהוצגו לעיל, יש נרטיב נוסף המופיע בספרי ילדים המתמקד בחוסר שליטה והיעדר ריסון באכילה. לטענתה, נרטיב זה קשור גם כן להבניית נשיות סטראוטיפית והיא מציגה דוגמאות לכך מהספרות. דנינו-יונה (2016) מביאה את סיפורה של נירה הראל, 'כשמתרגלים קשה להפסיק' שאיירה טלי קריבולט. הספר מספר את סיפורם של שלושה בני משפחה המתקשים להיגמל מהרגליהם: האב מעישון, האם מזלילת מתוקים ותמי משימוש במוצץ. בדומה לספרים הקודמים, דנינו-יונה (2016) מציינת כי גם פה האכילה לא מוזכרת כמסוכנת לבריאות, אך היא מוצגת כהרגל שיש להתגבר עליו וכך להיפטר ממנו. בנוסף, האם מגלה קושי רב להיגמל מזלילת המתוקים, קושי זה מסמל חיבור בין אכילה לחוסר שליטה כפגם אישיותי. נראה כי הסיפור מציג את האב כמי שיודע שהעישון מזיק לבריאות למרות הקושי בגמילה, עם זאת האם מוצגת בסיפור כמי שמדחיקה את החשק למתוקים, ולכן הקוראים מתוודעים לכך דרך סצנה בה תמי ואביה לועגים עליה. בסצנה, תמי ואביה שואלים את האם היא לא רוצה לרזות, ומתי תפסיק כבר לאכול שוקולד? האם עונה כי היא אכן רוצה להפסיק עם אכילת המתוקים כי היא נורא שמנה, ולכן ממחר היא מתחילה בדיאטה.

דנינו-יונה (2016) טוענת שהסיפור מציג את קשיי הגמילה של ההורים בצורה דומה, אך לא מבחין בהבדל המהותי בין הסכנה לבריאות מסיגריות, לבין הנזק החברתי תדמיתי איתו מתמודדת האם. אכילת הממתקים עשויה לפגוע בדימוי הגוף של האם מבחינת חוסר התאמתו לאידיאל היופי. בהתאם, הרצון העז של האם לרזות וההפצרה בהתחלת הדיאטה משקפים את הבנתה כי אינה עומדת באידיאל זה, ולכן היא ממחרת להודות בכך ולהבטיח שתעשה כל שביכולתה כדי לרזות. בנוסף, בעקבות בעייתה עם המשקל, האם מוצגת בסיפור כזללנית, גרגרנית ולא עקבית (דנינו-יונה, 2016). דורי (2019), מסבירה במאמרה כי בספרות הילדים המראה של האם כדמות חינוכית יכול להיות מתעתע, מכיוון שלעתים קרובות היא מופיעה בסיפור כדמות בלתי מחנכת בעליל. בהתאם, בשני הסיפורים האחרונים שהציגה דנינו-יונה (2016), דמויות האם מוצגות בצורה דומה ולא חינוכית. ב'אימא ונטע עושות דיאטה' דמות האם מוצגת כהיסטרית שמאמינה לכל המלצת דיאטה, ולכן משנה דיאטה כל יום. ואילו בספר 'כשמתרגלים קשה להפסיק' דמות האם מוצגת כאחת שמדחיקה את התמכרותה, זללנית ולא עקבית. אף על פי שהאימהות יכולות להיתפס כדמויות חינוכיות המנסות לשנות את הרגליהן, הצורה שבה הן מופיעות, תכונות אישיותן המוצגות וגם האיורים, משקפים דמות לא חינוכית. על החיבור בין פגמים באישיות למשקל הגוף של האדם, מוסיף תירוש (2008) במאמרו. הוא מציג מחקר בו ניתחו בצורה השוואתית בין שתי חברות מערביות בהן רווחות קונבנציות לגבי השמנה- צרפת וארה"ב. נמצא כי בארה"ב השמנה מקושרת לפגם מוסרי ואישיותי, ואילו בצרפת ההשמנה מקושרת בעיקר לאסתטיקה באופן שלילי כמו כיעור. תירוש (2008), מוסיף כי גוף שמן מסמל עבור החברה פגם במוסר ובאישיות כמו חוסר שליטה, היעדר כוח רצון, עצלות וכניעה לתאוות סיפוקים. כמו גם, החברה רואה בו כמעיד על הזנחה, מעמד חברתי כלכלי נמוך ולעתים אף כמעיד על רפיון שכל. על כן, עבור החברה השמנה נחשבת

איורים מתוך הספר: כשמתרגלים קשה להפסיק (הראל, 1999).

לאות קלון, ואילו אדם שהצליח לרדת במשקל בדיאטה מקבל אות כבוד. סיפורי הצלחה של הרזיה מסמנים עבור החברה אדם בעל אישיות חזקה וראויה (תירוש, 2008). בהתאם, הספרים שהוצגו מבטאים דברים אלו בכך שהדמויות השמנות הוצגו באופן שלילי, בעוד אחרי שהצליחו לרדת במשקל זכו לאות כבוד ולהצלחה.

דנינו-יונה (2016) מציגה במאמרה את האיורים המופיעים בספר 'אימא ונטע עושות דיאטה'. באיור רואים כי לכל דמות מוצמדת חיה, כאשר לאב מוצמד דרקון חביב שמוציא עשן מהנחיריים ולאם מוצמדת פרה. מטרת האיור היא לשקף לקורא את ההתמכרות של אותה דמות הדורשת גמילה, ומהווה תכונה רעה. בנוסף, אפשר להבחין כי הדרקון אינו לבוש, אך הפרה לובשת סינר קטן וורוד שמסתיר את איבריה. הבחירה בדמות הפרה לאם אינה מקרית, הרי 'פרה' נחשב לכינוי גנאי עבור אישה שמנה בחברה (דנינו-יונה, 2016).

הסיפורים שדנינו-יונה (2016) הציגה עוסקים כולם בדמויות נשיות עם בעיות בדימוי גוף, אשר נובעות באופן ישיר ממשקל גופן ואכילה. למרות המקום שספרים אלו מעניקים ליכולת שלנו לשלוט על משקל הגוף, הנתונים המצטברים מוכיחים את כישלון הדיאטות בטווח הארוך. הול וקהאן (Hall & Kahan, 2018), חושפים במאמרם נתונים סטטיסטיים על ההצלחה לשמר ירידה במשקל לטווח ארוך דרך מחקר מטה-אנליזה שבחן מחקרי הרזיה ארוכי טווח. הנתונים מעלים כי עד שנתיים מתחילת הדיאטה, אנשים נוטים לעלות בחזרה יותר ממחצית המשקל שהורידו במהלכה, ועד חמש שנים הם כבר מגיעים לעליה של 80% מהמשקל שהורידו. על כן, לדברי כותבי המאמר תחזוקת הירידה במשקל לטווח ארוך הינה משימה מאתגרת יותר ממישמת הירידה במשקל (Hall & Kahan, 2018).

דנינו-יונה (2017) מציגה את ספרה של לאה נאור 'שמלה חדשה ללבנה' שאייר אורן סומך. הספר מתאר את התסכול של הלבנה, אשר כמהה לשמלה חדשה אך בשל ממדי גופה העגולים לא מצליחה למצוא. הכוכבים תופרים לה שמלה שגזרתה היא של אידיאל הגוף הנשי עם מותניים צרים וחזה נדיב, כאשר גזרת השמלה נועדה להבליט את הגזרה המדומיינת והנחשקת של הלבנה, מכיוון שהיא מוכרת לנו כעגולה ואף מאוירת כך. דנינו-יונה (2017) מציינת כי עוד לפני שקוראים את תוכן הסיפור ניתן להבחין בבחירה המשונה של הלבנה-ירח כדמות נשית, מכיוון שברוב ספרי הילדים הירח מקבל ייצוג גברי. השימוש בדואליות הלשונית של ירח-לבנה, והבחירה בה כדמות נשית מחזקת את הקשר שבין אישה ללבוש ולדימוי גוף.

דנינו-יונה (2017) מציגה עוד תרומה המחזקת את הקשר בין הדמות הנשית להבניה התרבותית של גוף האישה בכך שהסיפור עוסק כולו בקווי המתאר של אידיאל הגוף הנשי. המשך עלילת הסיפור מחזק נקודה זו בכך שכאשר הלבנה מודדת את השמלה שנתפרה לה, היא מגלה קושי אותו היא מתארת בטקסט כ"צרה גדולה" והיא שצידי גופה התרחבו. על כן, הכוכבים נאלצו להתאים את השמלה לממדי גופה החדשים, הם פרמו אותה, הוסיפו בד ותפרו מחדש. החל מסצנה זו בסיפור, לאורך כולו ההשמנה מוצגת כבעיה וכצרה גדולה מאוד איתה על הלבנה להתמודד. הסיפור ממשיך להתמקד בממדי גופה של הלבנה כאשר היא לבסוף מרזה ולכן הכוכבים תופרים לה שוב את השמלה. דנינו-יונה (2017) מדגישה כי ניתן לראות במהלך הסיפור כי כאשר הלבנה משמינה הכוכבים מתארים אותה כ'שמנמנה', ואילו כשהיא מרזה היא מתוארת כ'עדינה'. לדברי כותבת המאמר, הצמדת שם התואר לתופעה ממחישה גם היא את ההטיה התרבותית הקשורה להשמנה נשית. לדבריה, אילו כותבת הספר הייתה משתמשת בהיפוך למילה 'שמנמנות' שהוא 'רזונת', היה ניתן לראות בהם הפכים אובייקטיביים לממדי גופה של הלבנה. עם זאת, הבחירה של כותבת

הספר להשתמש בהיפוך של 'שמנמנה' כ'עדינה', משליך על התואר 'שמנמנה' את ההיפוך של 'עדינה', שהוא 'גסה' (דנינו-יונה, 2017).

דנינו-יונה (2016) מציינת כי במרבית סיפורי הילדים בז'אנר שהוצג מופיעות דמויות נשיות הסובלות מהשמנה. בעיית השמנה של אותן דמויות קשורה לחוסר שליטה ולזלזלות המבטאים פגם מוסרי ואישיותי. בנוסף, נראה כי הם מבטאים את המדיקליזציה של הגוף השמן, וכך מעידים על מיקומו של מנגנון זה בחברה. דימוי הגוף והיחס למשקל מתפתחים כבר בגיל הרך ומעצבים את הזהות והערכה העצמית של הילד. על כן, ספרים אלו וההתייחסות שלהם לשמנות מבססת כבר בגיל זה הבנייה חברתית של תפיסת הגוף באופן מגדרי (דנינו-יונה, 2016).

דנינו-יונה (2017) מזכירה כי לספרי ילדים יש השלכה על האופן שבו הזהות הנשית מובנת ומופנמת אצל ילדים וילדות. על כן, הביטויים, הנרטיבים והייצוגים של דפוסי התנהגות מגדריים בספרים נטעמים בקרב הציבור ונהפכים למאפיינים מהותיים בחברה. מסקנותיה של דנינו-יונה (2017) היא שמבחינת דימוי גוף וביסוס אידיאל היופי הנשי מספרי ילדים עולה כי קיים גבול מוחשי במיוחד בתמה זו. לדבריה, גבול מוחשי זה הינו הגבול המגדיר את הגודל, הצורה, המשקל והמראה החיצוני של האישה וגופה. גבולות אלו מייצרים נורמות בחברה, כאשר חריגה מהן נתפסת כחציית גבולות. כאשר ההתמקדות בנושאי דימוי הגוף ואידיאל היופי דווקא עם הדמות הנשית מייצרת גבול בעל הבחנה מגדרית ברורה (דנינו-יונה, 2017).

שינוי בדמות האישה

לסיום עבודה זו, ארצה להציג את השינוי שחל בדמות האישה. אתחיל במאמרה של דורי (2019) הבוחנת מספר ספרי ילדים, ובחיתי להתמקד בספר 'חרוזים טעימימים' של דתיה בן-דור מ-2007. הסיבה להתמקדות בספר זה היא בשל היכרותי האישית עימו בזמן עבודתי בגן ילדים, וגם בשל העובדה שאפשר לבחון את הדרך בו הוא מתייחס להשמנה ואכילה משתי קצוות- האחת חיובית והשנייה שלילית. דורי (2019) מציגה את עלילת הספר, בו מתוארים בנים ובנות, האוכלים מאכלים שמתחרזים עם שמם בהתאמה.

הדמות עליה הכותבת בחרה להתעכב היא 'גברת שולה' המופיעה בסוף הסיפור עם הטקסט "ומה אוכלת גברת שולה? מה שתתנו לה!".

ניתן לראות באיור את המראה של גברת שולה, מוצגת כאישה שמנה הזוללת מה

שאפשר: פירות, ירקות ועוגות.

אתחיל בדרך שבה דנינו-יונה (2016) מסתכלת על דמותה של גברת שולה, ותואמת לתיאורים שהוצגו עד כה בעבודה. היא מדגישה במאמרה את האיור, המבליט את ממדי גופה העגלגל של גברת שולה, ואת לחייה השמנות והסמוקות לאור מגוון המאכלים המונחים לפניה. להשקפתה, האיור מציג את גברת שולה כמי שאינה בררנית בשל הזלזלות והגרגרנות עליה אין לה שליטה. דנינו-יונה (2016) רואה בחיך שנראה על פניה של שולה כעדות לגרגרנות שלה ולכך שהיא אוכלת הכל ללא הבחנה. בנוסף, ישנה משמעות לבחירת

הסופרת בדמות נשית לסיום הספר, והצגתה בסצנה המקושרת לזללנות ותאוות אוכל. לטענת דנינו-נויה (2016), אותו אפקט היה מושג ע"י בחירה בדמות גברית, ולכן לבחירה בדמות נשית יש משמעות לתפיסות הקיימות אצל הכותב ואצל החברה.

בשונה לגמרי מהשקפתה של דנינו-יונה (2016) על דמותה של גברת שולה, דורי (2019) רואה בה משהו אחר וחיובי. היא מציגה נקודת מבט שונה על האיור של גברת שולה, ורואה בה כזו המורדת בהגדרות על אכילה. בנוסף, דורי (2019) רואה בגברת שולה כבעלת ביקורת פמיניסטית סמויה בנוגע לאידיאל הרזון והיופי. בשונה מהראייה של דנינו-יונה (2016), דורי (2019) מנתחת את החיוך על פניה של שולה בצורה שונה לחלוטין. להשקפתה, גברת שולה נראית מאושרת לנוכח המאכלים עתירי הקלוריות שלפניה, והיא רואה בה דמות שאוכלת בלי לשים חשבון על דעתם של אחרים או על הדרך שבה הם שופטים את ממדי גופה. על כן, היא מעבירה מסר לקוראים, ולילדות בפרט, כי עליהן להיות עצמן ולאהוב את הגוף שלהן כפי שהוא (דורי, 2019).

במהלך העבודה הזכרתי את אגדת הילדים סינדרלה, אשר היה אחד מספרי וסרטי הילדים האהובים עלי ביותר, וכבר תקופה שאני מסתכלת על סרטי דיסני בעין ביקורתית. הסרטים עליהם אני גדלתי כמו סינדרלה, שלגיה, היפיפייה הנרדמת ועוד מכילים המון סטריאוטיפים מגדריים. אגדות אלו של דיסני עד היום נחשבות לקלאסיקה וילדים ממשיכים להיחשף אליהם. עם זאת, הסרטים החדשים של דיסני מציגים דמות נשית באופן אחר. סרטים כמו אמיצה, לשבור את הקרח ומואנה מציגים דמות נשית מתקדמת יותר, התואמת לערכי החברה כיום. דוגמא לכך ניתן למצוא בעבודתה של ארוטיונוב (2021) הבוחנת את דמות האישה בסרטי דיסני. אתייחס לסרט 'מואנה', שבו מגוללת עלילתה של בת הציף של האי, אשר היא הבאה בתור לרשת את תפקיד הציף. ארוטיונוב (2021) מדגישה שמעמד זה חדשני, מכיוון שעד כה הנסיכות של דיסני היו צריכות להתחתן עם גבר שיהפוך לשליט. בנוסף, הדמויות הראשיות הנשיות בסרט מתוארות כבעלות מידות גוף יחסית רחבות. על כן, הן יותר ריאליסטיות וכך גם מואנה הדמות הראשית. מואנה מאוירת כבעלת אגן רחב, ירכיים חזקות וקרוסוליים רחבים. גופה של מואנה שונה מהרוב המוחלט של נסיכות דיסני בעלות הגזרות הצרות והגפיים הדקיקות. הכותבת טוענת כי התנועה הפמיניסטית אשר התרחבה בעולם במאה ה-21, הובילה להשפעה חזקה של מסריה על התרבות. הכותבת מציגה את אולפני דיסני כדוגמא לכך בעקבות זאת שהכניסו מסרים פמיניסטיים לסרטיהם, כמו בסרט 'מואנה'. גיבורות הסרטים החדשים שלהם מתאפיינות בעצמאות ובהגשמת הבחירות האישיות שלהן. דמויות אלה לא בהכרח מחפשות קשר רומנטי, והן זוכות לחוות הרפתקאות בהן הן מוכיחות את חוזקן וחוכמתן (ארוטיונוב, 2021).

רודין (2015) בוחנת במאמרה ספרות ילדים ישראלית בין השנים 1990-2015, אשר עוסקת בדמותן של ילדות ובייצוגן. לדבריה, ספרות הילדים הישראלית בת זממנו משתמשת בדמות הילדה הגיבורה בכדי לנפץ נרטיבים הגמוניים כמו ייעודה של הילדה. הכותבת מציגה במאמר דוגמא לספרים אשר קוראים תיגר על ייעוד הילדה, ועל התפיסות השוביניסטיות המייעדות לה תפקידים "נשיים" מסורתיים. רודין (2015) מציגה דוגמאות לכך מספרים, ואחד מהם הוא סיפורה של אדיבה גפן 'הילדה שרצתה להיות נסיכה' (2013).

הגיבורה של הסיפור, לילוש, מבקשת מסבתה להיות נסיכה בשל אמונתה כי נסיכה יכולה לעשות הכל. לילוש אכן הופכת להיות נסיכה, ובהתחלה נהנית מהמותרות שמקבלת. עם זאת, לאחר שהתרשמה מהעולם החיצוני והחומרי בחיי נסיכה, לילוש רוצה לצייר, לקפוץ בשלוליות ולהתלכלך. היא מגלה כי נסיכה לא יכולה לעשות פעולות אלה, והיא יכולה רק למדוד בגדים. רודין (2015) מציין כי בדרך הזו לילוש לומדת כי

עולמה של הנסיכה שטחי ובודד, היא מתגעגעת לחייה הקודמים וחוזרת להיות ילדה רגילה. בנוסף, לילוש מגלה בסיפור כי אומנם עולמן של הנסיכות נראה קורץ מבחוץ, אך בפועל הוא מדכא ומגביל את עולמה הפנימי של הנסיכה. על כן, היא מעדיפה לחיות כילדה רגילה ללא הגבלות, מאשר להיות נסיכה אך להימנע מפעילויות אהובות. רודין (2015) מזכירה כי סרטי דיסני מקדמים את ההצגה של הנסיכה כאידיאל, ודמותה אכן מצטיירת כך כאשר ילדות רבות רוצות להיות נסיכות. בספר 'הילדה שרצתה להיות נסיכה', לילוש בעצם זוכה להתנסות בהגשמת הסטראוטיפ שאומר כי כל ילדה חולמת להיות נסיכה. המוסר השכל של הספר ממחיש את הפער בין המיתוס שמוצג בסרטי דיסני ודומיהם, לבין המציאות. נראה זאת בכך שנחשף המחיר שהילדה משלמת כאשר הופכת לנסיכה, וגם את התפכחותה מהחלום להיות נסיכה. הכותבת מציינת כי התפכחות זו נובעת מהרצון של לילוש לחיות חיים שאינם ממושטרים ולבצע פעילויות שנתפסות כשל בניס (רודין, 2015).

ארוטיונוב (2021) מציגה במאמרה כי בחלוף השנים ניתן לראות כיצד הצגת הדמויות הנשיות השתנתה, ושינוי זה קשור לשינויים הממשיים שקרו בחברה בנוגע לתפיסות מגדריות. הדוגמאות שהוצגו ממחישות את השינוי החיובי שחל בדמות האישה בספרות, כאשר ניתן לראות איך תדמית הנסיכה הנחשקת התנפצה, כאשר לנסיכה מותר לרשת את הכס וגם להיות עגלגלה ומתולתלת. בנוסף, תוצרים כמו ספרים, מוזיקה וסרטים החלו לשים דגש רב יותר על דמותה של האישה, על הקשר בין הנשים והאחווה הנשית. תוצרים אלו בעלי היכולת להשפיע ולחנך את הילדים בכך שהם קולטים את המסרים המועברים ומטמיעים אותם. על כן, יש להם את היכולת להשפיע גם על הדורות הבאים כאשר הם ממשיכים להיות רלוונטיים והופכים לקלאסיקה (ארוטיונוב, 2021).

סיכום

במהלך כתיבת העבודה נחשפתי לעומק של אידיאל היופי שתמיד ידעתי שקיים, אך קריאת המאמרים והעמקה בסוגייה גרמה לי להבין עד כמה היא עמוקה ומושרשת בתוכנו לאורך דורות. הקשר של הרזון לאידיאל הזה עמוק גם הוא, ומוסיף לנשים עוד מטרה כמעט בלתי אפשרית אליה עליהן להגיע. בבחינת הספרים, השירים והסרטים שהוצגו בעבודה זו, והמסרים המגדריים המועברים בהם, זיהיתי שספגתי הרבה מהם בילדותי. מסרים אלו, בעיקר אלו הקשורים ברזון, משקל ודיאטות, הופנמו עמוק בזהותי והיוו מטרה עיקרית במהלך רוב שנות חיי. השחרור ממטרה זו החל כאשר נחשפתי לראשונה לטיפול בשפת האכילה, אשר אפשר לי להתחיל לחיות את חיי בלי לחכות לרגע בו אהיה רזה, כמו גם ללמוד לאהוב ולקבל את עצמי כפי שאני. ההעמקה באופן שבו הספרים והסיפורים שילדים נחשפים אליהם משפיעה עליהם ועל אידיאל היופי, הפתיעה אותי בכך שגיליתי כמה מסרים הקשורים למראה חיצוני נשי מופיעים שם. הכוח שיש לספרים אלה, ובעיקר לאלו הממשיכים לעבור מדור לדור ומכילים תפיסות מגדריות ישנות וסטריאוטיפיות, כמו העיבודים של דיסני לאגדות, ממשיכים להשפיע על ילדות ועל הנשים שיהפכו להיות. ייתכן שיהיו ספרים וסרטים שיישארו לנצח למרות חלוף הזמן, אך הדמויות החדשות שהחלו להופיע על המסך חושפות ילדות, נערות ונשים לדמויות מגוונות המציגות מודלים חדשים של יופי. אל מודלים אלו, הן יוכלו להזדהות ולשאוף, ולא להמשיך במרדף האין סופי אחר אידיאל יופי אחד ויחיד.

מקורות

- אגם-דאלי, א. (2004). על מגדר, תפיסת הגוף והפרעות אכילה. תו+: מוסיקה, אמנויות, חברה, אביב. 3, עמודים 60-66.
- ארוטינוב, א. (2021). דמות האישה בסרטים המצויירים של דיסני. מכללת דוד ילין, מחקר אקדמי במסגרת תואר שני.
- בן-שמן, י. (2004). יופי, חולשה ומעמד האישה. על מה: כתב עת לקידום מעמד האישה. 13.
- דורי, נ. (2019). הגיחכת דמות האישה בספרות ילדים: מסטראוטיפי מגדרי למחאה פמיניסטית. חמדעת. כרך י"א.
- דנינו-יונה, ג. (2016). מדיקליזציה של שמנות בספרות הילדים ומעדיה המגדריים. דברים. 9, עמודים 55-77.
- דנינו-יונה, ג. (2017). ילדות טובות: הבניית יחסים מגדריים בספרות הילדים הישראלית הקנונית. תל אביב: רסלינג.
- וינברג, ד, ותמיר, ט. (2017). 'נערות לגופן': תובנות מעבודה עם נערות ועם צוות על גוף, בריאות ופיניות. ירושלים: מאגנס, 135-159.
- ויקיפדיה. (ללא תאריך). "הילדה הכי יפה בגן". נשלף בתאריך 8.8.22. גרסה וירטואלית: https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%94%D7%99%D7%9C%D7%93%D7%94_%D7%99%D7%A4%D7%94_%D7%91%D7%92%D7%9F
- ויקיפדיה. (ללא תאריך). "ננסי צ'ודורו", נשלף בתאריך 8.8.22. גרסה וירטואלית: https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A0%D7%A0%D7%A1%D7%99_%D7%A6%27%D7%95%D7%93%D7%95%D7%A8%D7%95

ויקיפדיה. (ללא תאריך). "המין השני". נשלף בתאריך 8.8.22 גרסה וירטואלית:
https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%94%D7%9E%D7%99%D7%9F_%D7%94%D7%A9%D7%A0%D7%99

- וולף, נ. (2004). מיתוס היופי על השימוש בייצוגים של יופי נגד נשים. תל אביב. הקיבוץ המאוחד.
מאנגלית: נוה, ח. ופימנטל ד.
- לבנת, ח. (2004). אופייה האמיתי של לכלוכית: מגמות במעבר מעשיות בנוסחי פרו וגריס לעיבודים
המודרניים לילדים עולם קטן. כתב-עת לספרות ילדים ונער, 2: 56-79.
- מאור, מ. (2015). סטיגמה כלפי השמנה בקרב נשים: סקירה היסטורית והיבטים חברתיים עכשוויים
ומשקל. מגזין מכון תנובה למחקר, בתוך גיליון 45.
- קורץ-אלמוג, ל. (2010). דימוי עצמי ודימוי גוף. ביטאון הסיעוד האונקולוגי בישראל. כרך י"ט חוברת 3.
עמודים 31-37.
- רודין, ש. (2021). "וכמה שמביטים בה יותר!": איורי ילדות בספרות ילדים ישראלית. כתב עת: ילדות.
רודין, ש. (2015). הילדה החדשה: ייצוגי ילדות בספרות הילדים הישראלית לגיל הרך. חוקרים@הגיל הרך,
3, עמודים 55-80.
- שרון, ד (2000). סטראוטיפים מיניים ותפקידי מין בספרי ילדים לגיל הרך. על מה: כתב עת לקידום מעמד
האישה, 7.
- תירוש, י (2008). להתיר את הקשירה הפנימית: כתיבה על הגוף השמן בתרבות של רזון.
תיאוריה וביקורת, 32, 242-228. תל אביב: מכון ון ליר.

Blakely, R. (2018). Girls don't see science role models- just bad hair. THE TIMES. Doi: [Girls don't see science role models — just bad hair | News | The Times](#)

Caldwell, E., & Wilbraham, S. (2018). Children's books are adding to science's gender problem.
THE CONVERSATION: Academic rigour, journalistic flair.

DOI:<https://theconversation.com/childrens-books-are-adding-to-sciences-gender-problem-98522>

Hall, K. D., & Kahan, S. (2018). Maintenance of Lost Weight and Long-Term Management of Obesity. The
Medical clinics of North America, 102(1), 183–197. Doi:
<https://doi.org/10.1016/j.mcna.2017.08.012>

Hayes, S., & Tantleff-Dunn, S. (2010). Am I too fat to be a princess? Examining the effects of
popular children's media on young girls' body image. The British journal of developmental
psychology, 28 Pt 2, 413-26

Kortenhaus, C. M., & Demarest, J. (1993). Gender role stereotyping in children's literature: An
update. Sex Roles: A Journal of Research, 28(3-4), 219–232. Doi:
<https://doi.org/10.1007/BF00299282>

Mauldin, J. (2006). "Shame in Body Image in Children's Literature." Order No. 3229039, George Fox University. <http://libproxy.union.edu/login>.

Younger, B. (2003). Pleasure, pain, and the power to being thin: Female sexuality in young adult literature. *NWSA Journal: A Publication of the National Women's Studies Association*, 15(2), 45-56.

ספרות ושירה ישראלית שנכחו בעבודה זו

אבא שלי. מילים: אליגון-רוז, ת. לחן: טנא, נ.

אפל, נ. ועזריאל א. (2006). אופי טופי מלכת היופי. איור: גליק, מ. אבן יהודה: פרופיל.

בן-דור, ד. (2007). חרוזים טעימיים. איור: אליו-שאקי, מ. בן שמן: מודן.

גפן, א. (2013). הילדה שרצתה להיות נסיכה. איור: אלון-זיתוני, ד. כנרת.

גרינפלד, ל. (2011). אימא ונטע עושות דיאטה: עוברים לאורח חיים בריא. איור: חלי. דיאלוג-הפצה.

הילדה הכי יפה בגן. מילים: גפן, י. לחן: רכטר, י. הכבש השישה עשר.

הראל, נ. (1998). כשמתרגלים קשה להפסיק. איור: קריבולט, ט. הקיבוץ המאוחד.

נאור, ל. (2008). שפלה חדשה ללבנה. איור: סומך, א. מודן.